

Skt. Peders kirke - *kalkmalerier*

Fire synlige kalkmalerier – en kort præsentation

Fundet i forbindelse med restaurering af kirkens hvidkalkede vægge i 2016.

Under arbejdet med afrensning af et par tynde lag plastmaling, oven på de gamle kalklag, gik der hist og her hul på pudslagene i mindre eller større partier.

Flere steder blev der blotlagt farvespor fra ældre kalkmalerier, som Nationalmuseets konservatorer undersøgte og registrerede.

Der blev udvalgt fire felter med mere sammenhængende motiver, som man vurderede at kunne stå synlige.

Disse fire felter blev afgrænset og kalkmalerierne sikret og fastlagt indtil en mere grundig restaurering kan gøre dem tydeligere.

Samlet set viser de fundne farvespor at formentlig alle kirkens vægge har været prydet af kalkmalerier af forskellig karakter i motiv og farver, alt efter perioder fra 1200-tallet til 1600-tallet.

Det bekræftes i øvrigt af en beskrivelse fra 1671 af pastor Ravn.

Nationalmuseet har tidligere antaget, at alle kalkmalerier var gået tabt i 1850, hvor et regnskab fortæller, at alle vægge er afhugget og pudset; men man har måske været knapt så grundig med afhugningen.

Niels-Holger Larsen, juli 2016.

På de følgende sider er kalkmalerierne kort beskrevet.

Ranker med stjerner - i koret, øverst på triumfmuren.

Vurderes til at være det ældste af kalkmalerierne i kirken, formentlig fra 1400-tallet.

Men da kalkmaleriet i røde penselstrøg på hvid bund synes at ligge tæt på selve overfladen på murværket fra 1200-tallet, kunne kalkmaleriet måske være ældre end 1400-tallet.

Motivet har sikkert dækket større partier på triumfmuren.

Englen - på tårnrummets sydside, tæt ved loftet.

Rester af et større parti kalkmalerier i flere farver.

Bemalingen ligger tæt ved den pudsede bund på murværket og er formentlig fra slutningen af 1500-tallet, hvor tårnet blev opført som klokketårn.

Den malede engel er delvis bevaret. Man ser lidt af hovedet med gult hår og rest af et øje. Små rester af rosa "hudfarve" er bevaret på hovedet og på vingen.

Den ene vinge, malet med mørkere penselstrøg, er ligeledes delvis bevaret. Bag hovedet ses et gult kors.

Blomsterranker – på kirkeskibets vestvæg - under trappen til orgelpulpituret.

Kan tolkes som en kant på et malet draperi (ophængt klæde).

Formentlig fra 1500-tallet efter tilføjelsen af tårnet. Mindre rester af et lignende motiv kunne ses på murens modsatte side i tårnrummet og i buen – nu igen overpudset.

Det er usikkert om motivet med englen og disse røde ranker er samtidige.

Pesttavlen – på korets sydvæg.

Formentlig malet i slutningen af 1600-tallet som erindring om de store pestepidemier i 1618 og 1654, hvor ca. en tredjedel af Bornholms befolkning døde. I 1618 døde i alt 5166 (i Pedersker 207), og i 1654 i alt 4912 (i Pedersker 245). Tallene stammer fra kirkebøgernes optegnelser over antal døde i hvert sogn og i købstæderne.

Under fortegnelsen her i Peders kirke, sogn for sogn og købstæder, var skrevet et formanende vers.

Lignende malede pesttavler på selve væggene kendes fra kirkerne i Nyker og Knudsker – kun denne i Sct. Peders kirke er i dag synlig.

I flere andre bornholmske kirke var ophængt malede trætavler med tilsvarende tekst. Der er bevaret trætavler i flere andre kirker og på Bornholms Museum.

Her i kirken er bevaret en trætavle øverst på trappen til orgelpulpituret. Den er formentlig malet i midten af 1800-tallet.

Teksten på pesttavlen og verset kendes fra afskrifter i 1700-tallet – se næste side.

PEDERS KIRKES KALKMALERI

1618	Herrens Høst i tvende Pester	1654
379	Jester Lars Kirken Bog gud.... og Melsted	400
441	Jester maria Bogu	325
341	Jds Kirken og Suanisse	386
731	Rodolfs Kirken	186
264	Herde Kirkebynd	413
158	Puls Kirken	243
207	Peders Kirken	357
978	Aal Kirken bygn og bogu	220
244	Nicolai	353
371	Vester maria	108
105	Knuds Kirken	304
292	Jonne Kirkebynd	152
130	Nye kirke Bogu	278
476	demens Kirken	730
130	Rids Kirken	138
108	Stale	220
261	Jds Kirken, allinge og Sandwig	191
153	Aal Bogu	
5166	Sum	Sum 4942

Fig. 19. Afskrift af Pedersker kirkes kalkmaleri, som forsvandt, da kirkens indvendige vægge blev afhuggede og oppudsede i 1850. Fra håndskrift i Det kgl. Bibliotek, Ny kgl. Samlinger 723^a 4E.

Også i Pedersker kirke fandtes et kalkmaleri, der med sort skrift fremstillede en pesttavle. Dette kalkmaleri, eller kalkmalede tavle, som formentlig endeligt forsvandt, da kirkens indvendige mure blev afhuggede og oppudsede i 1850,⁴ fandtes på korets sydvæg, op mod alteret, med overskriften *1618 Herrens Høst i tvende pester 1654.*⁵ På kalkmaleriet opgjordes det totale antal døde på Bornholm til henholdsvis 5166 under Sorte Død og 4942 under Store Død, (se afskrift Fig. 19).

En rimet vedføjeelse stod vedføjet:^{6,7}

O Menniske i hvo du est
 Betenk at Krig Dyr tid og Pest
 Er Syndens Løn og Ende,
 Frygt Gud derfor og lyd hans bud
 Og lad Dig snart omvende

Det kan være dette kalkmaleri, fremstillede en tavle, som amtmand J.C. Urne referer til i beskrivelsen over Bornholms Ø og Amt 1745: *Ligeledes findes udi nogle Kirker en Taule, hvorpaa Staaer tægnet, at Ao. 1618. døde paa Bornholm af Pæst 5166. Mennesker og Ao. 1654 igien af Pæst døde 4942. Mennesker.*⁸ I hvert fald stemmer tallene præcist med de, som angives i håndskriftet om Peders kirke,⁹ se Fig. 19. Man kan ikke udelukke, at det pågældende håndskrift er blevet udarbejdet netop til brug for Urne.

Kopieret fra Bornholmske Samlinger 1998, s. 77, hvor pestepidemierne i 1600-tallet og mindetavlerne er grundigt beskrevet i en stor artikel af Jørgen Bo Rasmussen.